

Bene Zoltán

IDŐ, SZÁMÍTÁS

[IDŐSZÁMÍTÁSUNK SZERINT]

2018-08-24 | IDŐSZÁMÍTÁSUNK SZERINT, NOVELLA

Ott áll, a hatodik oldalon, feketén-fehéren: „Kéri József 46. gyalogezredbeli főhadnagynak az ellenséggel szemben tanúsított kitűnő szolgálataiért a legfelső dicsérő elismerés tudtul adatott.” Újra és újra megnézem az újság fejlécét: 1917. április 7. Mai újság. Józsit tehát a napokban részesítették a legfelső dicsérő

elismerésben. És mivel tudtára adatott, nem lehet halott. Csak már érne haza a mama, hogy a jó hírt elmondhassam neki! Addig is újra meg újra végiglapozom az újságot. Amerika belépett a háborúba, a Monarchia rögvest meg is szakított vele minden diplomáciai kapcsolatot. Vajon ez esetben Gyuri és Józsi egymás ellen fognak harcolni? Vagy tényleg úgy igaz, ahogy Schwartz úr magyarázta a napokban, és Amerikában csak annak kell menni a frontra, akinek kedve tartja? Ha így áll a helyzet, Gyuri biztosan ott marad, ahol van, abban a Boszton nevű városban, az óceán partján, azok között az állítólag istentelen magas házak között; némelyik két-háromszor olyan magas, mint a legmagasabb templomtornyok mifelénk. Höfer altábornagy szerint az olasz fronton nincs különösebb esemény, ezt írja a lap az ötödik oldalon. Ezek szerint Józsi, vagyis a főhadnagy úr korábban érdemelte ki a dicsérő elismerést, amikor még akadtak *különösebb események*. A legjobb lenne, persze, ha *különösnek* nevezhető esetek soha többé nem történnének és mindenki hazajöhetne végre. Akárhogy is, a császár, aki egyben király is, két és fél évvel ezelőttre ígérte a katonák hazatérését. Amikor nekem még nem is volt honnan hazatérnem. Mire a levelek lehullanak, erről beszélt az uralkodó, én meg arra gondoltam, mikor a levelek lehullanak, én még az utolsó évemet taposom a gimnáziumban, s jól kimaradok a dicsőségből. Igyekszem másra terelni a figyelmemet. Valahányszor a császár ígérete eszembe jut, fölbosszantom magam. Lám, azt nyomtatták ide, a hatodik oldalra, hogy „A nyári időszámítás idején is 11 órakor lesz a záróra. Budapestről telefonálja tudósítónk: A lapokkal közölték, hogy április 15-ikén túl, tehát a nyári időszámítás életbe léptetése után is 11 órakor lesz záróra.” De hogy ez mi a fenét jelenthet, azt nem magyarázza meg ebben az újságban senki. Minek a zárórája lesz 11 órakor? Mióta (érthető okokból) nem járok ki, gőzöm sincs az ilyesmiről. Nyári időszámítás, nyári időszámítás... Rémlik, mintha tavaly ilyentájt vezették volna be. Csakhogy tavaly ilyenkor nekem még egészen más volt az időszámításom. Sem nyári, sem téli, sem egyéb évszakhoz kötött. Egyedül az számított, lőnek ránk vagy sem, lőnünk kell vagy sem. Amikor meg nem kellett, főként Vaszil tizedest hallgattam, akiből úgy dőlt a szó, mint nyári zápor idején az eső az égből. Közben mintha magán kívül lett volna, teszem azt, lázroham gyötörné. Mégis összefüggő és értelmes mondatokat formált. 1872 és 1874 között (az is egy másik időszámítás, ha jobban belegondolok) az Északi-sarkon járt Payer Gyula

főhadnaggal. Régebben olvastam erről a kalandról, az expedíció a császárról nevezte el azt a földet, amit fölfedezett azon a messzi, elképzelhetetlenül hideg vidéken. Az *Admiral Tegetthoff* nevű hajóval igyekeztek északra; Wilczek osztrák gróf és magyar főnemesek pénzelték a vállalkozást, voltaképpen olyan hiú oligarchák, akik vagyontalán áldoztak arra, hogy a térképen szerepeljen a nevük.

Az Északkeleti-átjáró után kutató osztrák–magyar expedíció messzire jutott a kásás, barátságtalan vizeken, míg a hajójuk végleg bele nem fagyott abba a cudar tengerbe, amit némelyek Jeges-tenger néven ismernek, mások Arktikus Óceánnak neveznek. Végül a jég biztosan össze is roppantotta a gőzmeghajtású szkúner (úgy emlékszem, az volt) törzsét, a kutatók pedig a jégen csúszva-mászva, aztán a nyílt vízen evezve menekültek abból a fagyott pokolból. Vaszil tizedes szerint Payer főhadnagy úrnál jobb kutyaszánhajtót nem hordott a hátán a föld, még a norvégok meg a számik is

megsüvegelnék, ha le nem fagyna a fülük a szorgos fejfedőemelgetés közepette. A bécsi hivatalnokok őt tették meg szárazföldi parancsnoknak, s ezúttal kivételesen jól döntöttek. Szárazföldet azonban jóval kevesebbszer tapodott a csapat lába, mint jéggé fagyott sós vizet – márpedig a folyékony és a szilárd tengeren egyaránt Karl Weyprecht sorhajóhadnagy volt a parancsnok, egy kitűnő tengerésztiszt. Vele sem jártak rosszul, ismerte el Vaszil tizedes, ám ő mégis a főhadnagy úrra esküdött, hiszen mellette járta be a császárról elnevezett szigeteket, amiket az Északkeleti-átjáró helyett fedeztek föl; legalábbis azokat a részeit, amelyeket föl tudtak mérni. Váltig állította, hogy látták és érezték is az Északi-sarkot, ahol az iránytű, bármerre fordulsz, mindig délnek mutat, és a szél is kizárólag dél felől és dél felé fúj. Bár én az újságokban azt olvastam, hogy az iránytű a pólusokon nem mutat semerre hosszabb ideig, inkább egyszerűen megzavarodik, meg azt, hogy az osztrák–magyar északi-sarkvidéki expedíció nem sokkal jutott túl a 82. szélességi fokon, egy percre nem vitatkoztam Vaszil tizedessel, főleg, hogy meg se hallotta volna, amit mondok, mert amikor jeges utazásáról beszélt, a szeme is fönnakadt, akár a holdkórósoknak. Sokat regélt arról, miként feszültek neki a szántalpakra eszkábált csónakoknak, hogyan húzták a kutyákkal együtt a befagyott tengeren, majd a Ferenc József-földön ezeket a súlyos, ormóttan, tonnányi málhával megpakolt testeket, s hogy mennyire más az a jég, mint amit mi ismerünk, mennyivel kevésbé csúszik; elmesélte, miként lőtték le a nagy fehér medvéket, amiknek a húsa nem igazán finom, sőt, nyugodtan lehet rossznak nevezni, mivel szíjas és száraz, viszont a közel két esztendő alatt, amit a jégen töltöttek, az egyetlen friss húst jelentették ezek a hatalmas, vérszomjas ragadozók, mert fókát ők bizony nem tudtak fogni, ahhoz grönlandi eszkimónak kell születni, bár ő abban sem biztos, hogy igazán léteznek azok a teremtmények, hiszen már a sámik is olyanok, mintha nem is az emberi nemhez tartoznának, s az eszkimók állítólag még náluk is furcsábbak és állatiasabbak. A norvég jégmesterük, aki a jegesedő tengeren navigálta őket, dolgozott együtt velük, ő mesélt róluk, ám a norvég jégmester rosszul beszélt németül, félre is érthették, amit karattyolt.

Azt is elmesélte Vaszil tizedes vagy százszor, miközben a lövészárokból vagy egy kavernában gunnyasztottunk, hogy mire véget ért az utazás, minden kutya meghalt, mindegyik. Szerencsétlen ebek, ezt nyöszörögte néha órákig, kivált azután, hogy a taljánok éjszakánként szöges fustélyokkal leptek meg bennünket, s olyan vad birkózásra kényszerítettek mindannyiunkat, mintha farkasverembe, ezer kiéheztetett farkas közé vetették volna az egész századot. Vaszil tizedes olyankor átalakult, az ősz hajú, törékeny öregember pontos ütésekkel védekezett, még pontosabbakkal támadott, két taljánnak törte ki a nyakát, kettőt meg úgy leütött, hogy később alig bírtuk őket magukhoz téríteni és kikérdezni. Azt állította, az orosz bálnavadászoktól tanult meg ilyen nagyszerűen verekedni. Azt is, hogy örvendezik, amiért arra az időre, amire neki is jönnie kellett, már ide kerültek a negyvenhatosok, délre, mert ő az oroszok ellen nem szívesen harcolt volna, végtére is azok mentették meg Novaja Zemljánál az expedíciót, amikor nagy nehezen, iszonyatos szenvedések árán átvergődtek a jégen, s dél felé eveztek vadul a csónakokban, amiket korábban

szánként cibáltak maguk után. A cár menlevelét lobogtatták a muszkáknak, bár anélkül is segítettek volna ezek a fagytól pirosra csípett arcú, vodkapárát lehelő, tagbaszakadt férfiak, arra mérget venne. (Az ő időszámításuk is más, bálnavadászszezontól bálnavadászszezoniig tart.) Alig akad köztük olyan, aki egyszer-kétszer, akár többször is be nem fagyott volna a jégbe egy-két télre, alig akad köztük olyan, akinek nem fagyott le orra, ujja, füle. Némelyik Izlandtól nyugatra is járt már vadászni, a kanadai partoknál, amerikai hajókra szegődve, s azt mesélték Vaszil tizedesnek meg a társainak, ott még nehezebb minden, mert több a szárazföld, több a jéghegy, a torlódás, ráadásul bolondabbak az áramlatok. Az Északnyugati-átjáró több áldozatot követelt, mint az Északkeleti, ezt Payer főhadnagy úr is elismerte, már festő korában, Párizsban, ahol Vaszil tizedes egy egész éjszakát átvitt vele 1901-ben, gyilkos abszintot vedeltek, kísérőnek burgundit. Payer festőként kereste a kenyerét, miután fölfedezőként elfeledték, eredményeit megkérdőjelezték, őt magát háttérbe szorították. A idő, számításom szerint nem a kiváló embereknek dolgozik, motyogta Vaszil tizedes fülébe azon az örült éjszakán Payer, egykori főhadnagy és fölfedező, hajdani kiváló kutyasánhajtó. Mert ez ilyen, ez a világ ilyen, csattant föl a tizedes a lövészárokból. Innentől, valahányszor idáig eljutott, Vaszil tizedes már képtelen volt uralni a szavait, amelyek nemsokára szitkokba és káromlásokba torkolltak, kiváltképpen, ha újra támadtak a taljánok, akár fustéllyal az éj leple alatt, akár ágyúkkal lövetve minket, akik a nyomorult kőbe vájtunk szűkös árkokat meg bűzös lyukakat, hogy védekezzünk a tűzérés pusztítása ellen, ennek ellenére úgy hullottunk, mint ősszel a legyek. Azon a reggelen, amikor nem a kemény sziklán, hanem egy puha ágyban magamhoz tértem, hirtelen nem tudtam volna megmondani, vajon álmodtam-e mindazt, aminek a lenyomata zavaros képek gyanánt a fejemben kavargott, vagy valóban átéltem. Ma már tudom, hogy csupán álmomban jártam a jéggé fagyott tengeren, álmomban küszködtem a széllel kavicsos, kopár szigeteken, menekültem fehér medvék elől jégtüskék között, s mire egy fölfordított csónak alatt menedékre leltem, lefagyott ujjaim úgy lógtak a kezemről, akárha virslik lettek volna, skorbuttól gyöngült fogaim kipotyogtak a lábam elé a hóba, hiába kerestem, többé nem találtam őket, a hajam alól vér szivárgott és mind a két lábfejem fekete volt a fagytól, fekete, akár a sarki éjszaka, amikor nem villózik az aurora borealis, amiről oly sokat áradozott Vaszil tizedes, mikor a taljánok hagytak rá

neki időt és energiát. Megnyugodtam, mikor kitapogattam minden ujjamat, s a nyelvemmel a fogaimat is éreztem a számban. A lábak hibáztak egyedül, ezt észre kellettennem, térdtől lefelé egyet sem találtam belőlük, azóta sincsenek sehol, elképzelni sem tudom, mit csináltak velük, miután lenyiszálták rólam mind a kettőt. Mostanában egy székből ülök álló nap, haszontalan kripli, s abban reménykedem, a bátyám, Józsi, a mi főhadnagyunk saját lábán tér majd haza. De addig is várom az anyánkat, meg akarom neki mutatni, hogy ott áll, a hatodik oldalon, feketén-fehéren: „Kéri József 46. gyalogezredbeli főhadnagynak az ellenséggel szemben tanúsított kitűnő szolgálataiért a legfelső dicsérő elismerés tudtul adatott.” Újra és újra megnézem az újság fejlécét: 1917. április 7. Mai újság. Józsit tehát a napokban részesítették a legfelső dicsérő elismerésben. És mivel tudtára adatott, nem lehet halott. Nem úgy, mint Vaszil tizedes, aki túlélte a jeget, a sötétséget, a nagy fehér medvéket, a Ferenc József-föld gyilkos ridegségét, de nem kerülhette el a becsapódó ágyúlövedékek pusztítását. A hadnagy úr váltig állította, hogy ugyanaz a darab vas ölte meg, amelyik a lábamat szétroncsolta. Maga járt jobban, zászlós, paskolta a karomat, a tizedesnek kettészelte a fejét az a repesz. Ráhagytam. Higgye ezt. És a fene tudja, talán tényleg jobban jártam, talán jobb így, láb nélkül élni, mint sehogy. Mindenesetre számomra nem a nyárral kezdődik új időszámítás, az egyszer biztos.

*

Az orosz kormány feladja háborús programját, ez a legfontosabb hír, ezzel kezdődik a mai újság. Meg azzal, hogy Anglia helyteleníti a cár detronizálását és biztosítékokat követel. És hogy az orosz munkások és katonák tanácsa egyértelműen a béke mellett foglal állást. A hetedik oldalon azt olvasom, „A főispán úr sürgönye folytán fölhívjuk a cs. és kir. 3. huszárezred pótszázadától szabadságolt legénységet, hogy azonnal vonuljon be. Katonai ügyosztály.” A harmadikon nagy csata folyik Arrasnál, és Höfer altábornagy szerint a keleti és az olasz hadszíntéren még mindig nem történt különösebb esemény. A hivatalos értesítés szerint ellenben nagyon is történt. Hallom, ahogy a mama még mindig zokog a hálószobájában. Közben arra gondolok, Gyuri azért talán így is inkább az óceán túlsó partján marad még egy ideig. Megvárja, hogy vége legyen, s csak utána jön haza. Hazajönni hazajön, ahhoz kétség sem férhet immár. Csak kivár. Ki kell várni az időt, ahogyan Vaszil tizedes várta az északi-sarki

expedíció többi tagjával az olvadást. És bár elébe kellett menniük, azért csak megtalálták a nyílt vizet, csak kijutottak a jég fogságából. Még ha a hajójukat hátra is kellett hagyniuk. Azóta eltelt harminchárom év. Ma már egy átkozott hajónál sokkal-sokkal többet kell hátra hagyni, ha élni akar az ember.

kép | shutterstock.com